

Paul Bowles*Samotni krst*

Prva stvar, ki jo opaziš, ko prideš v Saharo, pa naj bo to prvič ali desetič, je tišina. Povsod razen v mestih vlada neverjetna, popolna tihota; in tudi v mestih, celo v najbolj živahnih delih, kot so tržnice, jo je čutiti v zraku. Kot da bi bila tišina delujoča sila, ki zvok, ogorčena nad njegovo vsiljivostjo, do skrajnosti oslabi in ga v trenutku razprši. Potem je tu nebo, v primerjavi s katerim je katero koli drugo nebo le kot medel poskus. Čvrsto in žareče je vedno v žariščni točki pokrajine. Ob sončnem zahodu se ostra, ukrivljena senca zemlje naglo dviguje od obzorja po njem in ga seka v svetli in temni del. Tudi potem, ko dnevna svetloba povsem izgine in je vesolje natrpano z zvezdami, še vedno ohrani močno in gorečo modrino, najtemnejše je natanko v zenitu, in bolj ko se približuje zemlji, bolj blede, tako da noč tukaj ni nikoli povsem temna.

Za sabo zapustiš vrata utrdbe ali mesta, greš mimo kamel, ki ležijo pred njimi, nato stopiš v sipino ali pa na trdo kamnito planoto in za trenutek obstaneš, sam. Lahko da te bo takoj spreletel srh in pohitel boš nazaj med zidove ali pa boš še naprej ostal in pustil, da doživiš nekaj izjemnega, nekaj, kar so morali prestati vsi, ki živijo tukaj, in kar Francozi imenujejo *baptême de la solitude*. To je enkraten občutek, ki nima prav nič skupnega z osamljenostjo, saj osamljenost predpostavlja spomin. Tu, v tej peščeni pokrajini, ki jo zvezde razsvetljujejo kot bakle, izginejo celo spomini. Vse izgine, ostaneta le tvoje dihanje in zvok utripanja tvojega srca. V tvoji notranjosti se začne ne ravno prijeten proces vnovične združitve s samim sabo. Proces, ki se povsem

enako nadaljuje, če se mu prepustiš, pa tudi če se mu upreš, ker hočeš še naprej ostati nespremenjen.

Pred vojno za neodvisnost Alžirije, ko je imela oblast francoska vojska, je med Evropejci v Sahari vladal izreden občutek prijateljstva. Ni treba posebej poudarjati, da je iz tega izhajalo izvajanje najstrožjih oblik kolonialnega nadzora nad Alžirci, ki se je na koncu razraslo v vladavino terorja. Za Evropejce pa je bila to sanjska dežela. Celotno prostrano območje je bilo kot majhna, nepokvarjena podeželska skupnost, v kateri je vsakdo spoštoval pravice vseh drugih. Kadar koli si tamkaj preživel nekaj časa, sta te pretresli brezbriznost in neosebnost zunanjega sveta. Če si med svojimi popotovanji tamkaj kaj izgubil, si bil lahko prepričan, da boš izgubljeno našel na poti nazaj; nikomur ne bi prišlo na misel, da bi si prilastil to, kar je kdo drug izgubil. Potepal si se lahko, kjer koli si le hotel, zunaj v divjini ali po najmračnejših mestnih ulicah, in nihče te ni nadlegoval.

V tistih časih v Saharo še niso prihajali pripadniki revnega, potepuškega, nezaželenega proletariata iz severne Alžirije, saj ni bilo ničesar, kar bi jih privlačilo. Skoraj vsakdo, ki je živel v Sahari, je imel košček zemlje v oazi, obdeloval jo je in se tako preživljal. V senci dateljnovih palm je rastle pšenica, ječmen in kuzuza, in te rastline so zagotavljale osnovo prehrane. Po navadi so dva ali trije arabski ali črnški trgovci prodajali stvari, kot so sladkor, čaj, sveče, vžigalice, karbid za svetilke in cenene evropske bombažne izdelke. V nekaterih večjih mestih so bile tudi trgovine, ki so jih vodili Evropejci, vendar je bila njihova ponudba enaka, saj so bile stranke samo domačini. Skoraj brez izjem so bili edini Evropejci, ki so živeli v Sahari, vojaki in misijonarji.

Praviloma so bili vojaki in njihovi spremljevalci prijazni ljudje, ljudje, s katerimi se je bilo prijetno družiti. Vedno so bili obiskovalcem pripravljeni pokazati vse, kar je bilo zanimivega v okolici. Še dobro, da so bili takšni, saj je bil popotnik pogosto povsem prepuščen njihovi milosti. Od njih je bil povsem odvisen tako glede hrane kot bivališča, saj v manjših naselbinah ni bilo hotelov. Le prek njih je lahko prišel v stik z zunanjim svetom in vse, kar je potreboval, na primer cigarete ali vino, je bilo treba s tovornjakom pripeljati iz vojaške postojanke. Tudi svojo pošto jim je zaupal. Vrh tega pa je bila v rokah vojske izdaja

dovoljenja o prostem gibanju po posameznem območju. Moč odločanja o tem je bila zaupana kakšnemu osamljenemu poročniku, ki je živel dvesto milj oddaljen od svojega najbližjega rojaka, slabo jedel (prekletstvo za vsakega Francoza) in želel, da nikoli ne bi bile ustvarjene ne kamele ne dateljnovne palme ne radovedni tujci. Kljub temu pa si težko našel poveljnika, ki bi bil brezbrizen in ti ne bi hotel pomagati. Navadno te je povabil na pijačo in večerjo, ti pokazal zanimive stvari, ki jih je zbral v dolgih letih službe, te povabil, da ga spremljaš na njegovih obhodih ali celo, da preživiš štirinajst dni z njim in njegovim *pelotonom*, ki ga je sestavljalo nekaj ducatov domačinov, na topografskih ogledih v puščavo. V tem primeru ti bo dal kamelo – in to ne kljusavo tovorno kamelo, ob kateri mora hoditi gonjač in jo s palico priganjati, temveč hitro in izurjeno žival, ki uboga že na najmanjši trzaj vajeti.

Nekaj posebnega so bili Péres Blancs. Bili so pametni in izobraženi. Niti kančka vdanosti v usodo ni bilo v njihovi vnemi, da preživijo preostanek svojega življenja v oddaljenih stražarnicah, kjer bodo, oblečeni kot muslimani, živeli na strog in neudoben način prebivalcev puščave in govorili arabsko. Nikogar niso spreobrili in tudi niso pričakovali, da koga bodo. "Tukaj smo samo zato, da muslimanom pokažemo, da so tudi kristjani vredni spoštovanja," so razlagali svoje poslanstvo. Muslimani so imeli navado govoriti, da četudi so morda kristjani res gospodarji zemlje, so gospodarji Nebes muslimani. Vojski je povsem zadostovalo, da so "avtohtoni" priznavali evropsko nadvlado, Beli očetje pa se s tem niso mogli zadovoljiti. Vztrajali so pri dokazovanju domačinom, da so Nazarenci sposobni živeti prav tako strogo življenje kot najbolj goreči mohamedanec. In resnično je strogost načina življenja Očetov številne muslimane pripravila do tega, da so jih spoštovali, če že niso spoštovali civilizacije, ki so jo predstavljali. V vseh letih, ki so jih preživeli puščavi in med njenimi prebivalci, so se Očetje navzeli nekega zdravega in nepravovernega fatalizma, ki je odlično dopolnjeval njihovo duhovno bogastvo in bil nujno potreben pri občevanju z ljudmi, med katerimi so se odločili živeti.

S površino, ki je kar precej večja od Združenih držav, je Sahara celina v celini – skelet, če že hočete, in je od preostale Afrike, ki jo

obkroža, povsem ločena celota. Ima svoje lastne gorske verige, reke, jezera in gozdove, čeprav vse zelo okrnelo. Gorske verige so bile pomanjšane na velikanske prodnate izbokline, ki se dvigajo nad okoliško pokrajino kot gore na mesecu. Nekatero reke se kot takšne prikažejo le za en dan v letu – druge še redkeje. Jezera so jezera strjene soli in že dolgo je, kar so gozdovi okameneli. Vendar pa se zunanja podoba pokrajine spreminja prav tako kot vsaka druga. Vidiš planote, griče, doline, soteske, skalnate vrhove in vulkanska žrela, vse je brez rastlinja ali celo brez zemlje. Kljub temu pa so edini očesu enolični deli območja, podobna Tanezrouftu, ki leži južno od Reggana. Približno osemsto kilometrov popolnoma ravnega, s prodrom prekrita zemljišča, brez najbolj neznatnega znaka življenja in brez najmanjše valovitosti tal, ki bi vsaj malo razgibala neizprosno ravnino obzorja, ki ga obkroža. Ko popotnik tukaj prebije nekaj časa, celo pogled na skalo v njem prebudi radostna čustva. "Zemlja!" bi takrat najraje zaklical.

Ne poznamo zgodovinskega obdobja, v katerem v Sahari ne bi prebival človek. Vse druge večje oblike živalskega življenja, ki so jo nekdanje naseljevale, so izumrle. Če verjamemo dokazom, ki nam jih dajejo jamske risbe, smo lahko prepričani, da so tukaj nekoč živeli žirafe, povodni konji in nosorogi. Lev je iz Severne Afrike izginil še v našem času, tako kot noj. V mlakuži kakšne oddaljene, skrite oaze še vedno včasih odkrijejo krokodila, vednar se to pripeti tako redko, da je takšno odkritje velik dogodek. Kamele, njihova domovina sploh ni Afrika, v Afriko so jih pripeljali iz Azije približno v obdobju propada rimskega cesarstva – nekako takrat, ko so bili pobiti poslednji sloni. Cele črede divjih slonov, ki so hrumele po severnih obronkih puščave, so bile polovljene in izurjene za potrebe kartažanske armade, vendar pa so bili Rimljani tisti, ki so jih zaradi preskrbe evropskega trga s slonovo kostjo dokončno iztrebili.

Na srečo za človeka, ki očitno še naprej vztraja na območjih, ki postajajo do njega vse bolj negostoljubna, pa je gazel še vedno veliko, in, kar je zanimivo, po vsej Sahari je veliko tudi različnih vrst užitnih rib, ki se skrivajo v globokih luknjah z vodo, pogosto tudi več kot trideset metrov globokih. Nekatero vrste, pogoste so predvsem v arteških vodnjakih, so slepe, saj že od nekdanje prebivajo globoko v podzemskih jezerih.

Veliko časa preteče, preden izgine neko splošno razširjeno prepričanje, pa naj bo še tako nepravilno. Tako še vedno prevladuje napačno prepričanje, da je Sahara velikansko peščeno območje, prek katerega v urejenih karavanah potujejo Arabci iz enega mesta belih kupol do drugega. Resnici precej bližja posplošitev bi bila, če bi govorili, da je to območje razbrazdanih gora, golih dolin in ravne, kamnite in puste pokrajine, redko posejane s črnskimi vasmii, zgrajenimi iz blata. Po podatkih geografskega oddelka francoske vojske pokriva pesek le desetino površine Sahare, Arabci, večinoma so nomadi, pa pomenijo le majhen del njenega prebivalstva. Večinski prebivalci so Berberi (ki so prišli iz severne Afrike) in/ali črncci (ki so prišli iz vzhodne Afrike). Današnji črnski prebivalci niso potomci tistih, ki so se vanjo naselili v začetku. Ti se nikoli niso prostovoljno uklonili kolonialnim nameram Arabcev in islamiziranih Berberov, ki so jim pri tem pomagali; dolga stoletja so se postopno umikali proti jugovzhodu, dokler ni na območju, ki ga danes poznamo pod imenom Tibesti, ostalo le še za vzorec njihove skupnosti. Zamenjali so jih ubogljivejši Sudanci, te so kot sužnje pripeljali z juga, za delo v oazah, njihovo število pa se je nenehno povečevalo.

Oaze v Sahari – pravzaprav so to gozdíci dateljnovih palm – so zvečine delo človeških rok in njihov obstoj je povsem odvisen od nenehnega namakanja. Namakati so začeli Arabci pred dvanajstimi stoletji, ko so priselili v Afriko. Če bodo to delo nadaljevali Evropejci s svojo sodobno tehnologijo, se bo velik del Sahare spremenil v velik, rodoviten vrt. Kjer koli je bila vsaj sled zelenja, voda ni mogla biti globoko, treba jo je bilo le pripeljati na površino. Arabci so se prvi lotili kopanja vodnjakov, graditve zbirališč vode, mreže kanalov na površju zemlje in sistemov globokih podzemskih jezer.

Poznejši kolonizatorji so za uresničitev svojih načrtov potrebovali veliko število delavcev, sposobnih prenašati podnebne razmere in malarijo, ki je v oazah še vedno razširjena. Sudanski sužnji so bili očitno najboljša rešitev in tako so kmalu postali večinski del stalnih prebivalcev puščave. Arabska plemena so samo potovala od oaze do oaze, jih nadzorovala in pobirala pridelke. Alahovi sinovi niso živeli v Sahari niti niso tega nikoli nameravali. Arabci imajo pregovor, ki pravi: "Nihče ne živi v Sahari, če lahko živi kjer koli drugje." Suženjstvo so

odpravili Francozi, vendar ne tako dolgo tega, že za mojega življenja. Verjetno je bilo najpomembnejše pri tem, da je mesto Timbuctoo izgubilo položaj glavnega mesta Sahare in postalo povsem odrinjeno, ravno zaprtje tamkajšnjega trga sužnjev. Nedvomno pa bo Sahara, ki je bila že na začetku dežela črncev, to še dolgo časa tudi ostala.

Oaze, ti čudoviti palmovi gaji, so meso in kri puščave; brez njih si življenja v puščavi ni mogoče zamisliti. Če srečaš človeško bitje, je oaza prav gotovo v bližini. Včasih mesto obkrožajo drevesa, po navadi pa mesto ni zgrajeno v oazi, da ne bi rodovitne zemlje po nepotrebnem zapravljali za graditev hiš. Velikost oaze se določa po številu dreves, ki rastejo v njej, in ne po kvadraturi, ki jo zavzema, prav tako kot je osnova za davke število dateljnovih dreves in ne velikost zemljišča. Blaginja kakega območja je odvisna od števila in velikosti njegovih oaz. Območje Figuig ima, na primer, več kot dvesto rodovitnih palm, območje Timimoun pa je dolgo šestdeset kilometrov in ima prese- netljivo zapleten namakalni sistem.

Pohajanje po saharški oazi je kot sprehod po dobro vzdrževanem rajskem vrtu. Ulice so čiste in z obeh strani jih obdajajo na roke zglajene stene iz blata, visoke ravno toliko, da prek njih še lahko vidiš bujnost zelenja na drugi strani. Pod visokimi dateljnovimi palmami rastejo manjša drevesa – granatna jabolka, pomarančevci, figovci, mandeljnovci. Pod njimi v pravih kvadratnih gredah, obdanih z ozkimi jarki tekoče vode, rasteta zelenjava in pšenica. Ne glede na to, kako daleč stran iz mesta te zanese, boš povsod naletel na isto urejenost, čistočo in prizadevanje za koristno uporabo vsakega koščka zemlje. In ko prideš do roba oaze, vedno ugotoviš, da se počasi širi. Nasadi mladih palm se stegujejo v bleščečo puščavo. Za zdaj so še jalove, toda v nekaj letih bodo začele nositi sadove in sčasoma bo ta od sonca raz- žarjena zemlja postala del zelenih vrtov.

V oazah živi veliko ptic, vendar prebivalci ne cenijo njihovega petja in lepote. Ptice jedo majhne poganjke in iz zemlje pozobljejo seme, takoj ko je posajeno. Skoraj vsak moški ali fant s seboj nosi fračo. Pred nekaj leti sem po Sahari potoval s papigo; vsepovsod so domačini grdo gledali ubogo ptico; v Timimounu pa je nekega popoldneva prišla k meni v hotel delegacija treh starejših mož in mi predlagala, naj kletke ne postavljam več na okno, saj drugače ne bo

mogoče predvideti njene nadaljnje usode. "Tukaj ptic nihče ne mara," so mi pomenljivo povedali.

Navada je, da si ljudje v oazi postavljajo letne hiše. Zaradi igrivosti in obilice domišljije, ki jo je pogosto zaslediti v njihovi arhitekturi, te človeka enostavno očarajo. Majhne so kot otroški gradovi iz blata. Tukaj potem možje ob koncu dneva s svojimi družinami pijejo čaj in kadar je v mestu izredno vroče, celo preživijo celo noč, ali pa povabijo prijatelje, da skupaj poslušajo glasbo in odigrajo partijo *ronde*. Kadar te kdo povabi na obisk v svojo letno hišo, ugotoviš, da je bilo brez dvoma vredno prehoditi vso dolgo pot do nje. Popiti boš moral vsaj tri tradicionalne kozarce čaja in morda boš moral tudi pojesti zelo veliko mandeljnov in pokaditi več kifa, kot si nameraval. Toda prijetno hladno bo, slišati bo žuborenje vode in v zraku bo vonj mete, tvoj gostitelj pa bo mogoče izvlekel tudi piščal. Nekoč pozimi sem povprašal za ceno ene takšnih hišk, ki mi je še posebno burila domišljijo. Z vrtom in vodnjakom je bila njena cena enakovredna vrednosti petindvajsetih funtov. Kot pogoj pa je lastnik zase zahteval pravico do obdelovanja zemlje, saj si ni mogel zamisliti, da bi jo čisto zapustili.

Čeprav se ljudje različnega izvora v vsakodnevem življenju lahko obnašajo na podoben način, pa postanejo razlike med njimi očitne, če jih opazujemo med njihovimi prazničnimi obredi. V naselbinah strogo religioznih M'zabov si ni mogoče niti predstavljati, da bi pri slovesnosti sodelovale ženske; one ostanejo na strehah, kamor muslimanske ženske sodijo. Od tam vrešče spodbujajo moške na ulicah med njihovim norim in samouničevalnim plesom. Nekoč sem v Ghardai celo noč opazoval ducat mož, ki so plesali ob ognju dateljnovih vej, dokler se niso onesvestili. Dva krepka fanta sta bila potrebna, da sta pazila nanje in jih zadrževala, da se niso metali v ogenj. Šele ko so plesalca že večkrat odveli od ognja, je končno prenehal neverjetne skoke v zrak, se opotekel in padel na zemljo. Takoj so ga odnesli iz kroga in ga pokrili z odejo, njegovo mesto pa je zavzel svež vernik. Nobene glasbe ni bilo ali petja, le osem bobnarjev, od katerih je vsak tolkel po instrumentu drugačne velikosti.

Drugod je ples podoben *ahouachu*, plesu Berberov, ki prebivajo v maroškem delu Atlasa. Plesalci se držijo za roke in oblikujejo velik krog, v njem se izmenjujejo ženske in moški; njihovi gibi so določeni

in nikoli ne postanejo divji. Čeprav je trans ves čas v zraku, je očitno, da skupinskega ne bo nikoli. Med slovesnostjo, ki sem jo videl, je bila v sredini kroga ženska, ki ji je obraz in vrat zakrivalo ogrinjalo. Prepevala je in plesala, zbor okoli nje pa ji je odpeval. Vse skupaj je delovalo zelo umirjeno in resno, hkrati pa se mi je zdelo, da je norost ves čas blizu; morda zaradi hipnotičnega učinka globokih tonov počasnih udarcev na bobne.

Tuaregi, po vsej verjetnosti starodavna stranska veja alžirskih kabilskih Berberov, so zavračali "civilizacijsko poslanstvo" rimskih legij. Zato so se odločili, da jih bodo od teh, ki naj bi bili njihovi prosvetitelji, ločevali tisoči kilometrov puščave ali pa še več.

Odpravili so se naravnost proti jugu, dokler niso prišli do območja, za katero so mislili, da jim bo zagotavljalo mir, kot so si ga želeli. Tu so potem ostali skozi stoletja sami svoji gospodarji, skoraj do danes. V vseh časovnih obdobjih, v katerih so v okoliških pokrajinah vladali Arabci, so Tuaregi ohranili oblast na Hoggarju, velikanski planoti v samem središču Sahare. Njihovo tradicionalno sovraštvo do Arabcev pa očitno kljub vsemu ni bilo dovolj močno, da bi jih obvarovalo pred vsaj delno islamizacijo, čeprav o njih nikakor ne moremo govoriti kot o pravih muslimanih. Ženske imajo v tuareški družbi zelo pomembno vlogo in so daleč od tega, da bi bile le delček lastnine, komaj kaj več vredne od ovce. Dedovanje poteka le po materini strani. Pri Tuaregih so moški tisti, ki morajo biti noč in dan zakriti. Tančico iz tanke črne gaze nosijo zato, tako pripovedujejo oni, da ščiti dušo. Če želimo poiskati še bolj neposredno zvezo, to ne bo težko, saj sta duša in dihanje zanje identična. Izrazito suho ozračje pogosto pozvroča motnje dihal. Tančica ohranja vlago, ki nastaja pri dihanju, in je neke vrste preprosta čistilna naprava, ki preprečuje dostop zlim duhovom. Ti bi povzročili krvavenje nosnic, to pa je v tem delu sveta dokaj običajen pojav.

Ni ravno pošteno, da se tem pogumnim ljudem pravi Tuaregi. S tem zaničevalnim imenom, ki pomeni "izgubljene duše", so jih poimenovali njihovi tradicionalni sovražniki Arabci in ravno to ime se jih je v zunanjem svetu oprijelo. Sami sebi pravijo *imochagh*, svobodni. Med vsemi berbersko govorečimi ljudstvi so edino oni razvili način zapisovanja svoje govornice. Nihče ne ve, koliko časa je že v uporabi

njihova abeceda, ki je povsem fonetična in prav tako dobro domišljena in logična kot rimska, s triindvajsetimi enostavnimi in trinajstimi sestavljenimi črkami.

Na nesrečo pa Tuaregom nikoli ni uspelo živeti v miru med sabo; njihova uničujoča medsebojna vojskovanja so se vlekla stoletja. Vse dokler tega ni ustavila francoska vojska, je bilo v navadi, da so se plemena odpravljala na roparske pohode k sosednjim plemenom. Med temi pohodi so žene ostajale zveste svojim odsotnim soprogom. Stroga moralna pravila so določala smrt kot kazen za nezvestobo. Vsaka ženska, katere moški je odšel v boj, pa je lahko ponoči v svojih najlepših oblačilih odšla na pokopališče, legla na grob enega svojih prednikov in priklicala duha, imenovanega Idebni. Ta se je vedno pojavil v podobi enega izmed mlajših moških iz njihove skupnosti. Če ji je uspelo pridobiti Idebnijevo naklonjenost, ji je ta povedal novice o njenem možu, če ji to ni uspelo, pa naj bi jo zadavil. Tuareške ženske so bile zelo prebrisane in vedno se jim je uspelo vrniti s pokopališča z dobrimi vestmi o svojih soprogih.

Prvi motor je prečkal Saharo leta 1923. V tistem času si potreboval nekaj mesecev za pot od recimo Touggourta do Zinderja ali od Tafilaleta do Gaoa. Leta 1934 sem v Erfoudu povpraševal po karavani, ki bi potovala v Timbuctoo. Da, so mi rekli, ena odide čez nekaj tednov; potrebovala bo deset do petnajst mesecev, da konča potovanje. In kako se bom lahko vrnil? Karavana se bo verjetno odpravila nazaj ob tem času v prihodnjem letu. Presenečeni so bili, ko so opazili, kako je ta podatek zmanjšal moje zanimanje. Kako le morem pričakovati, da bi šlo lahko hitreje?

Seveda, edini pravi način potovanja po Sahari je potovanje s kamelo, še posebno, če dobro hodiš, saj si po dveh urah jahanja kamele srečen, ko zlezeš na tla in hodiš štiri ure. Zelo verjetno pa je, da boš z vsakim novim dnem preživel na hrbtu kamele vse manj časa. Danes pa lahko, če se tako odločiš, zjutraj z letalom zapustiš Alžir in si do večera že globoko v puščavi. Vendar je popotnik, ki se vda taki skušnjavi, podoben bralcu napete zgodbe, ki preskoči večino knjige, zato da bi hitro izvedel razplet, in tak popotnik ostane prikrajšan za vse užitke popotovanja. Za koga, ki hoče tudi nekaj videti, je danes naj-

boljša rešitev transaharski tovornjak, ki je nekaj med kamelo in letalom.

V času, ko to pišem, vodita prek Sahare le dve poti (Piste Impérial, ki gre prek Mavretanije, ni odprta za javnost) in nobene od njih ne bi priporočal za potovanje z osebnim avtomobilom. Že tovornjaki so za potovanjem po tem območju posebej opremljeni. Če se že zgodi kakršna koli težava na poti, tovornjaki ne obtičijo v puščavi dlje kot štiriindvajset ur, saj jih pričakujejo na naslednji postaji, vedno pa so tudi preskrbljeni z zadostnimi količinami vode. V resnih težavah pa se znajde osamljen osebni avtomobil, če obtiči v Sahari.

Navadno lahko iz vsakega mesta telefoniraš v naslednje mesto, kjer se nameravaš ustaviti, ter prosiš, da hotelirja opozorijo na tvoj prihod. Če so telefonske linije pretrgane, to ni tu nič nenavadnega, pa ni načina, s katerim bi si lahko vnaprej zagotovil sobo, če pri tem zamenarimo pošto, ki potuje izredno počasi. Če s sabo ne nosiš odej, je nenajavljen prihod lahko resna težava. Hoteli so majhni, pogosto imajo le pet ali šest sob in zimske noči so hladne. Temperatura pade kar nekaj stopinj pod ničlo in doseže najnižjo točko tik pred zoro. Na istem dvorišču bo ob dveh popoldne, ko ga bo zalivalo sonce, petinpetdeset stopinj nad ničlo, naslednje jutro pa pet stopinj pod ničlo. Zato si je dobro v vsakem mestu vnaprej zagotoviti sobo in posteljo. Hiše seveda nimajo nobenega ogrevanja, vendar uspe debelim stenam iz blata za zaprtimi okni zadržati nekaj dnevne vročine. Tudi v tašnih sobah pa sem se že zbudil in opazil tanko plast ledu na vodi v kozarcu poleg postelje.

Velike temperaturne razlike so posledica suhega ozračja, katerega relativna vlažnost je pogosto nižja od petih odstotkov. Če vemo, da tu poleti temperatura zemlje dosega tudi skoraj osemdeset stopinj, potem je povsem razumljivo, da je glavna skrb pri načrtovanju ulic in hiš čim večje varstvo pred soncem. Da bi bile ulice čim mračnejše, jih gradijo pod hišami ali celo v njih, hiše pa v svojih debelih zidovih nimajo oken. Francozi so večini svojih stavb naredili okna, vendar se ta odpirajo na obokane hodnike in tako dopuščajo pretok zraka, ne dajejo pa veliko svetlobe. Tako se pred soncem lahko zatečeš le v večni mrak.

Celo v Sahari ni koticčka, kamor ne bi nikoli padel dež. Kadar pada, je to vedno velik dogodek, ki zahteva praznovanje z bobnanjem,

plesom in streljanjem. Nevihte so divje in nepričakovane. Glede na njihove uničujoče posledice človeka preseneča, da jih ljudje pozdravljajo s takšnimi nemešanimi občutki navdušenja. Velikanske količine vode divjajo po izsušenih rečnih koritih, s sabo odnašajo vse, kar se jim znajde na poti, in včasih ostanejo cela naselja povsem odrezana od sveta. Strehe hiš se pogrezajo, pogosto se podirajo tudi njihove stene. Dolgotrajnejši dež bi uničil vsako mesto v Sahari, ker je *tob*, iz katerega gradijo manj obstojen od naših opek. Prav ni težko ni naleteti na cele dele vasi, ki so jih prebivalci zapustili in si poleg njih zgradili nove hiše, stene in temelje prejšnjih pa pustili, da razpadejo in se spremenijo nazaj v zemljo, iz katere so bile zgrajene.

Leta 1932 sem se odločil preživeti zimo v M'Zabu v severni Alžiriji. Med močnim dežjem smo se ponoči odpeljali iz Laghouta. Le malo južneje je našo pot prečkala kakšen kilometer in pol široka ravan, le za spoznanje nižja od okolice. Medtem ko smo se vozili po njej, se je okoli nas začela dvigati voda in v nekem trenutku je motor utihnil. Potniki so poskakali iz avtobusa in brodili po vodi, ki jim je kmalu segala do pasu; vsepovsod je bilo videti nejasne postave v belih bur-nusih, ki so se počasi, kot štorljke, premikale v vodi. Iskali so plitvino po kateri bi se vrnil na kopno, vendar je niso našli. Na koncu so me, edinega Evropejca v tej družčini, na svojih hrbtih nosili vse do Laghouata ter pustili, da avtobus z vso prtljago odnese dež. Ko sem dva dni pozneje prispel v Ghardaio, je dež (prvi po sedmih letih) naredil globoko jezero poleg železniškega nasipa, ki so ga zgradili Francozi. Ta velikanska količina vode na enem samem kraju je bila vir neverjetnega navdušenja prebivalcev. Kar nekaj dni je k jezeru vodila nepretrgana kolona žensk, ki so v vrčih odnašale vodo. Otroci so poskušali hoditi po površini vode, dva manjša otroka pa sta se celo utopila. Deset dni kasneje je voda skoraj izginila. Prekrivala jo je debela, lesketajoča se zelena pena, ženske pa šo naprej prihajale z vrči, odrivale umazanijo in odnašale vodo, ki je še ostala. Vsaj enkrat so se lahko oskrbeli s toliko vode, kolikor so jo sploh lahko spravili v svoje hiše. Po navadi je bila voda drago razkošje in so jo morali vsako jutro kupovati od mestnih prodajalcev vode, ki so jo prinašali iz oaz.

Večina mest je z vodo preskrbljenih bolje kot Ghardaia. Razlike v kakovosti vode pa so zelo velike in pametno je, da si popotnik vodo

vedno ogleda, preden jo začne piti. Dobro je vedeti, ali lahko snovi v njej povzročijo smrt, bolezen, ali pa le resne prebavne težave. Vendar pa ta voda ni prav nič slabša od vsake druge, le previden moraš biti. Povsem nemogoče pa je, da bi jo s sabo vzeli preveč. Ljudje v Sahari še vedno pogosto umirajo od žeje, zato jo je vedno treba vzeti s seboj več, kot misliš, da jo boš potreboval. Le z vodo preskrbljen potnik bo vedel, da je nenavadno pokanje in ječanje, ki ga bo slišal izza skalovja, le posledica nenadnih temperaturnih razlik in ne smeh el Rhoula, *džina*, ki je prišel opazovat žejnega popotnika v smrtni agoniji.

Le malo je dostopnih krajev na zemeljski obli, kjer bi si za svoj denar lahko privoščil manj udobja kot v Sahari. V zadnjih letih so se cene v dolarjih in angleških funtih več kot petkrat povišale, ponudba pa je še prav tako bedna, kot je bila. Še vedno ti ponudijo kot, kamor se lahko zlekneš, za pod zob pa dušeno repo s peskom, rezance in marmelado in nekaj žilavih kosov nečesa, čemur bi komajda lahko rekli piščanec, pa tudi košček sveče, da se ob njeni svetlobi lahko ponoči slečeš. Vse to udobje pa boš kar dobro plačal. Glede na to, da moraš vsekakor s seboj nositi hrano in kuhalnik, se ti včasih komajda zdi vredno meniti se za "hrano", ki ti jo ponujajo hoteli. Vendar ti hrane kmalu zmanjka, če se prehranjuješ le s pločevinkami. Tako ali drugače ti enkrat vsega poide – kave, čaja, sladkorja, cigaret – in začne se življenje brez vseh razvad. Namesto blazine si ponoči pod glavo potisneš kup s soljo prepojenih oblačil in namesto z odejo se pokriješ z burnusom.

Ob tem se postavlja logično vprašanje: zakaj sploh odpotovati v Saharo? Odgovor je, da brž ko si jo enkrat spoznal in preživel samotni krst, enostavno ne moreš drugače. Ko te enkrat uroči ta velikanska, bleščeča in tiha dežela, ni prostora na zemlji, ki bi te močneje privlačil, ni okolja, ki bi ti omogočal vrhunsko zadovoljstvo bivanja sredi nečesa popolnega. Popotnik se bo vrnil, pa naj ga to stane še toliko udobja in denarja, saj popolno nima cene.

Prevedel Tone Škrjanec